โกฐน้ำเต้า

ชื่ออังกฤษ Rhubarb, Rhei Rhizoma, Chinese rhubarb, Rheum, Rhei sinensis Radix

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Rheum palmatum* L. หรือ *Rheum officinale* Baill., หรือ *Rheum tanguticum* (Maxim. ex Regel) Maxim. ex Balf.

วงศ์ POLYGONACEAE

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์ ขึ้นบริเวณที่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,500-4,000 เมตร ในสาธารณรัฐประชาชนจีน รัสเซีย ธิเบต และมองโกเลีย

ส่วนที่ใช้ รากและเหง้าแห้ง

สารสำคัญ สารกลุ่ม hydroxyanthracene ปริมาณ 3-12% แบ่งได้เป็น free anthraquinones, anthraquinone glycosides ในปริมาณ 60-80% และ dianthrone 10-25% นอกจากนี้ยังประกอบด้วยสารกลุ่ม tannins 5-10% สาร flavonoids 2-3% สารกลุ่มอื่น ๆ (polysaccharides, น้ำมันหอมระเหย)

กลิ่น และรส กลิ่นหอมเฉพาะ รสขมฝาดเล็กน้อย เมื่อเคี้ยวจะเหนียว และรู้สึกว่าเป็นเม็ดหยาบ

การใช้ตามภูมิปัญญา โกฐน้ำเต้าจัดเป็นพิกัดโกฐพิเศษ ซึ่งมีสรรพคุณโดยรวม ขับลมลงสู่คูถทวาร ทำให้อุจจาระและปัสสาวะเดินสะดวก เป็นยาระบายชนิด “รู้เปิดรู้ปิด” แก้โรคในปากและคอ ขับพยาธิ แก้ไข้ แก้ริดสีดวง ขับลมในลำไส้ แก้หนองใน ขับระดูร้าย ประเทศญี่ปุ่นใช้โกฐน้ำเต้ารักษาอาการ “Oketsu” (อาการที่เกิดจากเลือดไหลเวียนไม่ปกติ เช่น ปวดประจำเดือน ประจำเดือนมามาก อาเจียนเป็นเลือด ปวดท้องช่วงล่าง) อาการดีซ่าน ท้องเสีย อาหารเป็นพิษ อาการท้องผูก

การศึกษาทางเภสัชวิทยา

ฤทธิ์เป็นยาระบาย โกฐน้ำเต้าและสารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์เป็นยาระบาย โดยมีผลต่อ ion transport ของ chloride มากกว่า sodium ที่ลำไส้ มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้ใหญ่ ช่วยเร่งการขับกากอาหารจากลำไส้ใหญ่

ฤทธิ์ต้านเชื้อจุลชีพ สารสกัดน้ำ และน้ำมันหอมระเหย มีฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัสตับอักเสบ (hepatitis B virus) สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์เสริมยาปฏิชีวนะในการยับยั้งเชื้อ *Staphylococcus aureus* ทั้งชนิดที่ไวและดื้อต่อยา methicillin

การศึกษาความเป็นพิษ สารสกัด anthraquinones มีพิษต่อไตหนู เมื่อให้ติดต่อกันนาน 13 สัปดาห์

การศึกษาทางคลินิก

กรณีเลือดออกเนื่องจากกระเพาะและลำไส้อักเสบ การศึกษาทางคลินิกแบบ double-blind ในผู้ป่วยที่มีเลือดออกเนื่องจากกระเพาะและลำไส้อักเสบ 312 คน ที่ได้รับยาเม็ดจากสารสกัดแอลกอฮอล์ของโกฐน้ำเต้า 3 ชนิด พบว่าทำให้เลือดที่ปนกับอุจจาระหายไป ภายใน 53-57 ชั่วโมง

กรณีไตอักเสบ โกฐน้ำเต้ามีผลในการรักษาผู้ป่วยที่มีภาวะไตอักเสบ โดยมีผลในการลดระดับของ urinary IL-6 และ serum creatinine ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ไตอักเสบ

ข้อควรระวัง ต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง ในกรณีหญิงมีครรภ์และแม่ที่ให้นมบุตร ผู้ป่วยที่มีลำไส้อุดตัน และไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน เพราะทำให้น้ำและเกลือแร่ไม่สมดุล

ปฏิกิริยาระหว่างการใช้เป็นเวลานานจะทำให้ร่างกายขาดโปตัสเซียม ทำให้ฤทธิ์ของยาหัวใจ (cardiac glycoside) แรงขึ้น

บรรณานุกรม

https://www.dnp.go.th/botany/mplant/index.html

http://www.worldfloraonline.org/

คณะอนุกรรมการจัดทำตำราอ้างอิงยาสมุนไพรไทย ในคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย. ตำราอ้างอิงยาสมุนไพรไทย เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2551.

นพมาศ สุนทรเจริญนนท์ นงลักษณ์ เรื่องวิเศษ. คุณภาพเครื่องยาไทย จากงานวิจัยสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอนเซ็พท์ เมดิคัล จำกัด, 2551.